

В.І. Цимбалюк¹,
І.А. Лурін¹,
В.О. Жаховський²,
В.Г. Лівінський²,
А.В. Швець²

НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ І ЦИВІЛЬНОМУ НАСЕЛЕННЮ В КЛІНІЧНИХ УСТАНОВАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ МЕДИЧНИХ НАУК УКРАЇНИ ПІД ЧАС АТО/ООС

Національна академія медичних наук України¹
вул. Герцена, 12, Київ, 04050, Україна
Українська військово-медична академія²
вул. Московська, 45/1, Київ, 01015, Україна
National Academy of Medical Sciences of Ukraine¹
Hertsena str., 12, Kyiv, 04050, Ukraine
Ukrainian military medical academy²
Moskovska, 45/1, Kyiv, 01015, Ukraine
e-mail: zhahovskiy-viktor@ukr.net

Цитування: *Медичні перспективи*. 2020. Т. 25, № 3. С. 40-49

Cited: *Medicni perspektivi*. 2020;25(3):40-49

Ключові слова: охорона здоров'я, медична допомога, НАМН України

Ключевые слова: здравоохранение, медицинская помощь, НАМН Украины

Key words: healthcare, medical assistance, NAMS of Ukraine

Реферат. Оказание медицинской помощи военнослужащим и гражданскому населению в клинических учреждениях Национальной академии медицинских наук Украины во время АТО/ООС. Цимбалюк В.И., Лурин И.А., Жаховский В.А., Ливинский В.Г., Швець А.В. Цель – анализ и обобщение опыта работы Национальной академии медицинских наук (НАМН) Украины и подчиненных ей научно-исследовательских учреждений, в структуре которых имеются клинические подразделения, по оказанию высокоспециализированной медицинской помощи раненым, пораженным, травмированным и больным военнослужащим во время антитеррористической операции и операции Объединенных сил (АТО/ООС), а также гражданскому населению и внутренне перемещенным лицам из временно оккупированных территорий. Объект исследования – система охраны здоровья военнослужащих. Предмет исследования – работа НАМН Украины по организации и оказанию медицинской помощи военнослужащим и гражданскому населению во время АТО/ООС. Методы исследования: библиографический, статистический, аналитический, системного подхода. НАМН Украины и подчиненные ей научно-исследовательские учреждения, в структуре которых имеются клинические подразделения, во время АТО/ООС приняли активное участие в оказании медицинской помощи раненым, пораженным, травмированным и больным военнослужащим ВС Украины и других военных формирований. Работа НАМН Украины в оказании медицинской помощи военнослужащим была многовекторной и велась по нескольким направлениям: организационное, непосредственное оказание медицинской помощи и её научное сопровождение. Клинические учреждения НАМН Украины во время АТО/ООС не прекращали оказывать высокоспециализированную медицинскую помощь гражданскому населению Украины, в том числе и вынужденным переселенцам из районов проведения АТО/ООС. Благодаря слаженной деятельности Президиума НАМН Украины и подчиненных ей научно-исследовательских учреждений сделан весомый вклад в оказание высокоспециализированной медицинской помощи раненым, пораженным травмированным и больным военнослужащим, а также внутренне перемещенным лицам из временно оккупированных территорий.

Abstract. Provision of medical assistance to military personnel and civilians in clinical institutions of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine during the ATO/JFO. Tsybalyuk V.I., Lurin I.A., Zhakhovskiy V.O., Livinskiy V.G., Shvets A.V. Purpose – analysis and generalization of the experience of the National Academy of Medical Sciences (NAMS) of Ukraine and its subordinate research institutions, with clinical units in their structure, on the provision of highly specialized medical care to the wounded, injured and sick servicemen during the anti-terrorist operation and the operation of the Joint Forces (ATO/JFO), as well as the civilian population and internally displaced persons from the temporarily occupied territories. The object of the research is the health care system of military personnel. The subject of the research is the work of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine on the organization and provision of medical assistance to military personnel and civilians during the ATO/JFO. Research methods: bibliographic, statistical, analytical, systems approach. The NAMS of Ukraine and its

subordinate research institutions, with clinical units in the structure, during the ATO/JFO took an active part in the provision of medical care to the wounded, injured, injured and sick servicemen of the Armed Forces of Ukraine and other military formations. The work of the NAMS of Ukraine in providing medical assistance to servicemen was multi-vector and was carried out in several directions: organizational, direct provision of medical care and its scientific support. Clinical institutions of the NAMS of Ukraine during the ATO/JFO did not stop providing highly specialized medical care to the civilian population of Ukraine, including internally displaced persons from the areas of the ATO/JFO. Thanks to the coordinated activities of the Presidium of the NAMS of Ukraine and its subordinate research institutions, a significant contribution has been made to the provision of highly specialized medical care to the wounded, injured and sick servicemen, as well as internally displaced persons from the temporarily occupied territories.

Сьомий рік тривають бойові дії на сході України, що супроводжуються численними безповоротними та санітарними втратами як серед військовослужбовців, так і серед цивільного населення України. За офіційними даними управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ ООН), за весь період конфлікту, з 14 квітня 2014 року до середини 2020 року, жертвами військового конфлікту стали понад 40 тисяч осіб [14]. За час війни загинуло близько 4 100 українських військовослужбовців та понад 3 тисячі цивільних осіб, у тому числі 147 дітей, а загалом – більше 13 тисяч осіб. Серед жертв війни на сході України налічується майже 30 тисяч поранених, серед яких понад 10 тисяч українських військовослужбовців та близько 7-9 тисяч цивільних осіб.

Приблизно 2 мільйонам жителів Донбасу довелося тікати із зони бойових дій, серед них майже 1,5 млн осіб змушені були шукати притулку в інших регіонах України. Найбільше офіційно зареєстрованих переселенців проживають у Донецькій області – 510,8 тисячі осіб, у Луганській області – 280,6 тисячі осіб та в Харківській області – 134,1 тисячі осіб, у Києві налічується 159,6 тисячі переселенців.

Збройний конфлікт на сході України, що розпочався як антитерористична операція (АТО) та був трансформований в операцію Об'єднаних сил (ООС), став першим серйозним випробуванням для медичних служб Збройних Сил (ЗС) України та інших військових формувань на здатність до медичного забезпечення військ в умовах бойових дій, надання медичної допомоги військовослужбовцям з бойовою хірургічною і терапевтичною патологією, а також з бойовою психічною травмою та з посттравматичними психічними розладами.

Військово-медичні служби ЗС України та інших військових формувань власними силами здійснюють надання медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям безпосередньо на полі бою, на першому і другому рівнях медичного забезпечення та проводять медичну евакуацію. Водночас

для надання спеціалізованої та високоспеціалізованої медичної допомоги військовослужбовцям через брак власних сил та засобів на засадах єдиного медичного простору широко залучаються цивільні заклади охорони здоров'я, у тому числі й науково-дослідні державні установи (ДУ) Національної академії медичних наук (НАМН) України [8, 9].

Порядок залучення цивільних закладів охорони здоров'я для надання медичної допомоги військовослужбовцям визначений Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Деякі питання медичного забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та поліцейських, які беруть участь в антитерористичній операції та здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях» і спільним наказом Міністерства оборони України та Міністерства охорони здоров'я України «Про визначення механізму надання вторинної (спеціалізованої) і третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги військовослужбовцям, які беруть участь в антитерористичній операції та здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або в умовах запровадження воєнного чи надзвичайного стану» [1, 6].

Відповідно до цих нормативних актів для надання високоспеціалізованої медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям НАМН України виділено 1001 госпітальне ліжко в 27 підпорядкованих клінічних установах, у тому числі 601 ліжко хірургічного профілю та 400 ліжок терапевтичного профілю.

Робота НАМН України щодо надання медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям ЗС України та інших утворених відповідно до законів військових формувань та правоохоронних органів, особам рядового і начальницького складу та поліцейським, які беруть участь в АТО/ООС та

здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, а також цивільному населенню, була багатовекторною та велася за такими основними напрямками:

по-перше – участь Президії НАМН України в організаційно-методичному керівництві організацією надання медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям;

по-друге – надання високотехнологічної високоспеціалізованої медичної допомоги найбільш тяжким пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям, які потребують довготривалого та складного лікування, фахівцями клінічних установ НАМН України, які безпосередньо залучені до системи лікувально-евакуаційних заходів медичного забезпечення військ, а також цивільному населенню в районах проведення АТО/ООС та внутрішньо переміщеним особам з тимчасово окупованих територій;

по-третє – збір, аналіз та узагальнення набутого досвіду надання медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим під час бойових дій у районах проведення АТО/ООС, а також пошук та наукове обґрунтування сучасних підходів до діагностики й лікування та розроблення нових методик надання медичної допомоги.

На жаль, висвітлення багатьох питань щодо надання медичної допомоги військовослужбовцям і цивільному населенню в клінічних установах НАМН України під час АТО/ООС у наявних джерелах інформації представлено фрагментарно. І перш за все це стосується переважно другого напрямку діяльності НАМН України. Тому, на нашу думку, аналіз саме надання клінічними установами НАМН України високотехнологічної високоспеціалізованої медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям, а також цивільному населенню в районах проведення АТО/ООС та внутрішньо переміщеним особам з тимчасово окупованих територій є актуальним.

Мета роботи полягає в проведенні аналізу та узагальненні досвіду роботи Національної академії медичних наук (НАМН) України та підпорядкованих їй науково-дослідних установ, у структурі яких є клінічні підрозділи, щодо надання високоспеціалізованої медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям під час антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил

(АТО/ООС), а також цивільному населенню та внутрішньо переміщеним особам з тимчасово окупованих територій.

Об'єкт дослідження: система охорони здоров'я військовослужбовців і цивільного населення.

Предмет дослідження: робота НАМН України щодо організації та надання медичної допомоги військовослужбовцям і цивільному населенню під час АТО/ООС.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Використано нормативно-правові акти з питань національної безпеки держави та охорони здоров'я в Україні, публікації у відкритих наукових джерелах. Методи дослідження: бібліографічний, статистичний, аналітичний, системного підходу.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Від самого початку АТО на сході України та під час ООС клінічні установи НАМН України на засадах єдиного медичного простору взяли активну участь у наданні медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям ЗС України та інших військових формувань. Крім того, увесь цей час клінічні установи НАМН України не припиняли надання високоспеціалізованої медичної допомоги населенню України, зокрема й вимушеним переселенцям з районів проведення АТО/ООС. Їхня робота була організована і проводилася відповідно до законодавства, нормативно-правових актів України щодо охорони здоров'я та Статуту Національної академії медичних наук України [4, 7, 12].

Порядок організації співпраці НАМН України з органами управління медичним забезпеченням ЗС України щодо надання медичної допомоги військовослужбовцям визначено у «Методичних рекомендаціях з організації роботи цивільних закладів охорони здоров'я щодо надання вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України та інших військових формувань» [3], а також детально розкрито в монографії «Єдиний медичний простір та військова медицина» [2].

З метою забезпечення готовності наукових установ НАМН України до надання медичної допомоги жертвам війни та належної організації їх роботи на виконання Рішення Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я «Про вжиття невідкладних заходів для поліпшення стану організації медичного забезпечення населення та учасників антитерористичної операції» [5] та Указу Президента

України «Про невідкладні заходи із забезпечення державної безпеки» [11] був виданий наказ НАМН України «Про невідкладні заходи щодо надання медичної допомоги установами НАМН України» [10].

Також на виконання наказу Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) України «Про додаткові заходи щодо забезпечення функціонування закладів охорони здоров'я в умовах особливого періоду та подолання наслідків надзвичайної ситуації державного рівня соціального та воєнного характеру» [13] Президією НАМН України була видана низка наказів, які регламентують діяльність підпорядкованих наукових установ в особливий період. На виконання цих наказів у НАМН України:

- створено оперативний штаб з надання допомоги пораненим у зоні АТО;

- сформовано мобільні медичні бригади, що перебувають у готовності до виїзду на допомогу пораненим із закріпленими за ними транспортними засобами, укомплектованими медичним обладнанням, виробами медичного призначення та лікарськими засобами;

- розроблено графіки чергувань мобільних медичних бригад та затверджено схеми цілодобового оповіщення;

- сформовано резерв лікарів-волонтерів, готових виїхати в зону АТО для підсилення медичних закладів II-го рівня (понад 77 хірургів, травматологів, анестезіологів);

- укладено угоди про співпрацю щодо надання високоспеціалізованої високотехнологічної медичної допомоги військовослужбовцям між НАМН України та Військово-медичним департаментом МО України, Службою безпеки України, Управлінням медичного забезпечення та реабілітації Міністерства внутрішніх справ України, Національним військово-медичним клінічним центром «ГВКГ» МО України, Центральним клінічним госпіталем Державної прикордонної служби України, Центральним госпіталем Військово-медичного управління СБ України, Центральним клінічним госпіталем ДПС України та Центральним госпіталем МВС України.

З метою упорядкування роботи НАМН України з питань надання медичної допомоги пораненим, ураженим травмованим і хворим військовослужбовцям, а також внутрішньо переміщеним особам у складі лікувально-організаційного управління НАМН України був створений відділ з мобілізації та організації надання медичної допомоги постраждалим у зоні АТО, який у подальшому реорганізований у сектор організації надання медичної допомоги по-

страждалим у зоні АТО (далі – Сектор). Його основними завданнями є організація надання високоспеціалізованої медичної допомоги військовослужбовцям і громадянам України, які постраждали в районах проведення АТО, здійснення контролю за створенням і впровадженням наукових розробок, методичних рекомендацій, інформаційних листів, друкованих наукових робіт з питань надання високоспеціалізованої медичної допомоги постраждалим в АТО, а також координація взаємодії та поєднання зусиль фахівців наукових установ НАМН України з медичними службами військових формувань для ефективного і своєчасного надання високоспеціалізованої медичної допомоги.

З метою уніфікації та стандартизації підходів щодо організації та надання медичної допомоги учасникам АТО установами НАМН України розроблено «Дорожню карту надання медичної допомоги учасникам АТО в наукових установах НАМН України» (Дорожня карта). Програма Дорожньої карти передбачає організацію і проведення амбулаторно-консультативного, стаціонарного, реабілітаційного, психологічного, відновного лікування та надання інших видів високоспеціалізованої медичної допомоги військовослужбовцям і працівникам ЗС України та інших військових формувань, які беруть участь в АТО/ООС.

На виконання наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про додаткові заходи щодо забезпечення функціонування закладів охорони здоров'я в умовах особливого періоду та подолання наслідків надзвичайної ситуації державного рівня соціального та воєнного характеру» [13] та відповідно до постанов і наказів Президії НАМН України, у клініках 24 наукових установ НАМН України у містах Київ, Львів, Одеса та Харків виділено від 10-ти до 30-ти відсотків ліжкового фонду для поранених, уражених, травмованих і хворих, що разом становить 550 ліжок (табл. 1).

У цих клінічних наукових установах створені спеціалізовані бригади для надання невідкладної медичної допомоги постраждалим як безпосередньо в закладах, так і для виїздів за їх межі, організовано цілодобове чергування вискокваліфікованих фахівців та цілодобовий прийом постраждалих, які потребують невідкладної медичної допомоги. У деяких клінічних наукових установах НАМН України створені спеціалізовані центри та відділення бойової травми для надання високоспеціалізованої медичної допомоги учасникам АТО/ООС. Крім

того, створений необхідний запас медикаментів, наборів медичних інструментів, препаратів крові та кровозамінників, лікарських засобів для

протишокової терапії, стерильних розчинів, шовного та перев'язувальних матеріалів, контрастних речовин та інших засобів медичного призначення.

Таблиця 1

Кількість стаціонарних ліжок наукових установ НАМН України, що виділені для надання медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим за наслідками АТО/ООС

№.№ з/п	Найменування наукової установи	Кількість ліжок
1.	Національний науковий центр «Інститут кардіології імені академіка М.Д. Стражеска»	20
2.	ДУ «Інститут отоларингології імені професора О.С. Коломійченка»	30
3.	ДУ «Інститут нейрохірургії імені академіка А.П. Ромоданова»	35
4.	ДУ «Національний інститут серцево-судинної хірургії імені М.М. Амосова»	10
5.	ДУ «Інститут травматології та ортопедії»	20
6.	ДУ «Інститут урології»	15
7.	ДУ «Національний інститут хірургії і трансплантології імені О.О. Шалімова»	50
8.	ДУ «Національний інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф.Г. Яновського»	15
9.	ДУ «Науково-практичний центр нейрорентгенохірургії»	5
10.	ДУ «Інститут педіатрії, акушерства і гінекології імені О.М. Лук'янової»	20
11.	ДУ «Інститут геронтології»	20
12.	ДУ «Національний науковий центр радіаційної медицини»	30
13.	ДУ «Інститут ендокринології та обміну речовин ім. В.П. Комісаренка»	10
14.	ДУ «Інститут загальної та невідкладної хірургії імені В.Т. Зайцева НАМН України»	25
15.	ДУ «Інститут медичної радіології ім. С.П. Григор'єва»	40
16.	ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології»	30
17.	ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків»	50
18.	ДУ «Інститут патології хребта та суглобів імені професора М.І. Ситенка»	20
19.	ДУ «Національний інститут терапії ім. Л.Т. Малої»	25
20.	ДУ «Інститут дерматології та венерології»	30
21.	ДУ «Інститут гастроентерології»	5
22.	ДУ «Інститут стоматології»	10
23.	ДУ «Інститут очних хвороб і тканинної терапії імені В.П. Філатова»	45
24.	ДУ «Інститут патології крові та трансфузійної медицини»	10
	Разом	550

У деяких клінічних наукових установах НАМН України створені спеціалізовані центри та відділення бойової травми для надання високоспеціалізованої медичної допомоги учасникам АТО, а саме:

ДУ «Інститут патології хребта та суглобів імені професора М.І. Ситенка» – на 20 ліжок;

ДУ «Інститут травматології та ортопедії» – на 20 ліжок;

ДУ «Інститут загальної та невідкладної хірургії імені В.Т. Зайцева» – створено відділення шоку, травми і військово-польової хірургії на 20 ліжок;

ДУ «Інститут медицини праці імені Ю.І. Кундієва» – створено відділення медико-психологічної та психофізіологічної реабілітації постраждалих в АТО з посттравматичними стресовими розладами на 40 ліжок;

ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології» – «Реабілітаційний центр для учасників АТО» на 30 ліжок.

Станом на початок 2020 року в клініках наукових установ НАМН України проконсультовано 16 680 військовослужбовців – учасників бойових дій, з них госпіталізовано – 4 326 осіб (табл. 2).

Таблиця 2

**Показники роботи клінічних установ НАМН України
щодо надання медичної допомоги військовослужбовцям – учасникам АТО/ООС**

Роки	Проконсультовано військовослужбовців - учасників АТО/ООС		Госпіталізовано військовослужбовців - учасників АТО/ООС		Надано консультативно-лікувальну допомогу в інших ЗОЗ	
	показник за рік	з початку АТО	показник за рік	з початку АТО	показник за рік	з початку АТО
2015	974	974	608	608	765	765
2016	5 002	5 976	1 654	2 262	406	1 171
2017	3 507	9 483	587	2 849	16	1 187
2018	2 673	12 156	557	3 406	29	1 216
2019	3 554	15 710	736	4 142	8	1 224
2020 (станом на 01.05.2020)	970	16 680	184	4 326	-	1 224

Найбільшу кількість поранених, уражених, травмованих і хворих військовослужбовців – учасників АТО/ООС проконсультовано та проліковано стаціонарно в установах НАМН України у 2016 році (проконсультовано 5 002 пацієнти, стаціонарно проліковано 1 654 пацієнти).

Серед клінічних наукових установ НАМН України найбільшу кількість поранених, уражених, травмованих і хворих військовослужбовців – учасників АТО/ООС було проконсультовано в ДУ «Інститут нейрохірургії імені академіка А.П. Ромоданова» (3 779 осіб), ДУ «Інститут травматології та ортопедії» (2 596 осіб) та ДУ «Інститут отоларингології імені професора О.С. Коломійченка» (2 087 осіб).

Відповідно до укладених угод про співпрацю між НАМН України та Національним військово-медичним клінічним центром «ГВКГ» МО України, Центральним госпіталем Військово-

медичного управління СБ України, Центральним клінічним госпіталем ДПС України, Центральним госпіталем МВС України фахівцями наукових установ НАМН України здійснювалися виїзди до зазначених закладів охорони здоров'я та інших військово-медичних закладів, у тому числі наближених до районів бойових дій, для надання консультативної та високоспеціалізованої високотехнологічної медичної допомоги пораненим військовослужбовцям, загалом було проконсультовано 1 224 особи.

За наявності медичних показань пацієнти, які потребували високоспеціалізованої медичної допомоги, направлялися на госпіталізацію до профільних наукових установ НАМН України. Найбільше поранених, уражених, травмованих і хворих військовослужбовців – учасників АТО/ООС проліковано стаціонарно в ДУ «Інститут травматології та ортопедії» (1 091 особа),

ДУ «Інститут медицини праці імені Ю.І. Кундієва» (846 осіб), ДУ «Інститут нейрохірургії імені академіка А.П. Ромоданова» (657 осіб), ДУ «Інститут отоларингології імені професора О.С. Коломійченка» (447 осіб), ДУ «Національний інститут хірургії і трансплантології імені О.О. Шалімова» (165 осіб).

Також за час проведення АТО/ООС у поліклінічних відділеннях клінічних наукових установ НАМН України проконсультовано та надано медичну допомогу 176 611 цивільним пацієнтам з Донецької та Луганської областей, а в умовах стаціонару проліковано 58 872 особи (табл. 3).

Таблиця 3

Кількість хворих, які були про консультовані та проліковані в поліклінічних і стаціонарних відділеннях наукових установ НАМН України

Роки	Проконсультовано та проліковано амбулаторно			Проліковано в стаціонарних відділеннях		
	області		разом	області		разом
	Донецька	Луганська		Донецька	Луганська	
2014	23 140	8 564	31 704	16 447	3 640	20 087
2015	17 880	11 815	29 695	6 386	3 252	9 638
2016	18 445	10 555	29 000	6 314	3 281	9 595
2017	18 005	9 981	27 986	6 114	2 997	9 111
2018	18 953	10 066	29 019	754	503	1 257
2019	18 646	10 561	29 207	6 241	2 943	9 184
Всього	115 069	61 542	176 611	42 256	16 616	58 872

Збройний конфлікт та тривалі бойові дії на сході України виявили ще одну загальнодержавну проблему в охороні здоров'я, а саме – нагальну потребу в медичній, медико-психологічній та соціальній реабілітації військово-службовців – учасників бойових дій та інших жертв війни. Наявність проблем у цій сфері реабілітаційної медицини було офіційно підтверджено в грудні 2015 року Оцінювальною місією ВООЗ та Міжнародним товариством фізичної та реабілітаційної медицини.

З метою їх вирішення фахівцями наукових установ НАМН України опрацьовано методики діагностики та комплексного лікування пацієнтів з використанням медикаментозного лікування, психотерапії та фізіотерапевтичних процедур. У співпраці вчених Української військово-медичної академії (УВМА) та Національного наукового центру «Інститут кардіології імені академіка М.Д. Стражеска» були закладені основи медико-психологічної реабілітації в нашій державі, що знайшло відображення в колективній монографії «Стрес-асоційовані розлади здоров'я в умовах збройного конфлікту».

З 2018 року розпочато міжгалузевий проект, який базується на поєднанні зусиль НАМН України, УВМА та закладів охорони здоров'я МОЗ України щодо фундаментальних досліджень проблеми контузії та її наслідків. Одержані результати є унікальними, адже розроблені новітні технології відновлення втрачених когнітивних функцій, пам'яті, уваги, розумової працездатності з урахуванням мікросоціального, родинного компонента процесів реадптації осіб з постконтузійним синдромом є надзвичайно значущими для ефективної медико-психологічної та соціальної реабілітації ветеранів.

На базі клініки професійних захворювань ДУ «Інститут медицини праці імені Ю.І. Кундієва» у листопаді 2014 року створено відділення медико-психологічної та психофізіологічної реабілітації учасників АТО на 40 ліжок, в якому проліковано понад 850 пацієнтів. До складу відділення введено 2 посади психотерапевта та одну посаду медичного психолога.

Також для надання кваліфікованої медико-психологічної допомоги пацієнтам було укладено Угоду про співпрацю між ДУ «Інститут

медицини праці імені Ю.І. Кундієва» НАМН України та ДУ «Інститут психології імені Г.С. Костюка» Національної академії педагогічних наук України, згідно з якою до реабілітаційного процесу долучено 20 висококваліфікованих сертифікованих спеціалістів психологів на волонтерських засадах, які мають наукові ступені та досвід роботи з військовою психотравмою із застосуванням сучасних психотерапевтичних методів.

У ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології» з 2014 року працює «Реабілітаційний центр для учасників АТО» як координаційно-функціональний підрозділ, що забезпечує оптимальне та раціональне використання власних кадрових і матеріальних ресурсів для реабілітації учасників АТО/ООС із залученням ресурсів інших установ. Центр здійснює надання медико-психологічної, психіатричної та неврологічної допомоги учасникам і постраждалим внаслідок бойових дій у районах проведення АТО/ООС, виконує НДР за означеною тематикою. Ці наукові розробки ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології» здійснює на базі власної установи та Військово-медичного клінічного центру Північного регіону, розробляє і пропонує для впровадження методи лікування та реабілітації, видає методичні рекомендації, інформаційні листи, іншу наукову видавничу продукцію, присвячену питанням діагностики, лікування та профілактики медико-психологічних наслідків бойових дій у сучасних умовах, соціально-педагогічної та психологічної допомоги сім'ям з дітьми в період військових конфліктів тощо.

На базі Українського науково-дослідного інституту соціальної і судової психіатрії та наркології МОЗ України у співпраці з ДУ «Інститут отоларингології імені професора О.С. Коломійченка» створений Центр медико-психологічної реабілітації, який є громадським об'єднанням, що діє за підтримки та під патронатом МОЗ України, НАМН України та Національної експертної комісії з питань захисту суспільної моралі. Основними завданнями Центру є надання консультативної психолого-психіатричної, медичної, соціальної та юридичної допомоги особам, які постраждали внаслідок надзвичайних подій, що сприяє якнайшвидшій їх медико-психологічній реабілітації та ресоціалізації в суспільстві.

Таким чином, у роботі проведено аналіз та узагальнено досвід участі Національної академії медичних наук (НАМН) України щодо надання високоспеціалізованої медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям під час антитерористичної

операції та операції Об'єднаних сил (АТО/ООС), а також цивільному населенню та внутрішньо переміщеним особам з тимчасово окупованих територій, який свідчить про важливу участь підпорядкованих їй науково-дослідних установ, у структурі яких є клінічні підрозділи, та практичних лікарів-науковців на засадах єдиного медичного простору України.

ВИСНОВКИ

1. НАМН України та підпорядковані їй науково-дослідні установи, у структурі яких є клінічні підрозділи, під час АТО/ООС взяли активну участь у наданні медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям ЗС України та інших військових формувань.

2. Робота НАМН України щодо надання медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям ЗС України та інших військових формувань була багатовекторною і велася за такими основними напрямками:

- участь в організаційно-методичному керівництві організацією надання медичної допомоги військовослужбовцям;

- надання високотехнологічної високоспеціалізованої медичної допомоги найбільш тяжким пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям, які потребують довготривалого та складного лікування;

- збір, аналіз та узагальнення набутого досвіду надання медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим під час бойових дій у районах проведення АТО/ООС, а також пошук та наукове обґрунтування сучасних підходів до діагностики і лікування та розроблення нових методик надання медичної допомоги.

3. Під час АТО/ООС клінічні установи НАМН України не припиняли надання високоспеціалізованої медичної допомоги цивільному населенню України, а також організували її надання пацієнтам з Донецької та Луганської областей і вимушеним переселенцям з тимчасово окупованих територій у поліклінічних і стаціонарних відділеннях.

4. Завдяки злагожденій діяльності НАМН України та підпорядкованих їй науково-дослідних установ зроблено вагомий внесок у медичне забезпечення ЗС України та інших військових формувань у питаннях надання високоспеціалізованої медичної допомоги та лікування поранених, уражених, травмованих і хворих військовослужбовців.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Деякі питання медичного забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та поліцейських, які беруть участь в анти-терористичній операції та здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 352-р.
2. Жаховський В. О., Лівінський В. Г. Єдиний медичний простір та військова медицина: монографія. Київ: «Вид-во Людмила», 2018. 336 с. ISBN 978-617-7638-00-0
3. Жаховський В. О., Лівінський В. Г. Методичні рекомендації з організації роботи цивільних закладів охорони здоров'я щодо надання вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України та інших військових формувань: метод. рекомен. Київ: «Видавництво Людмила», 2019. 137 с.
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Відомості Верховної Ради України (ВВР). Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. 1993. № 4, С. 19.
5. Про вжиття невідкладних заходів для поліпшення стану організації медичного забезпечення населення та учасників антитерористичної операції: рішення Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я від 4.09.2014 р. № 04-26/4-38.
6. Про визначення механізму надання вторинної (спеціалізованої) і третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги військовослужбовцям, які беруть участь в антитерористичній операції та здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або в умовах запровадження воєнного чи надзвичайного стану (зі змінами): наказ Міністерства оборони України та Міністерства охорони здоров'я України від 7.02.2018 р. № 49/180. Зареєстрований у Міністерстві юстиції України 28.02.2018 р. за № 252/31704.
7. Про затвердження Воєнно-медичної доктрини України: постанова Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2018 р. № 910.
8. Про затвердження Доктрини медичного забезпечення Збройних Сил України: наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 20.12.2017 р. № 445.
9. Про затвердження Настанови з медичного забезпечення Збройних Сил України на особливий період: наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 11.02.2019 р. № 60.
10. Про невідкладні заходи щодо надання медичної допомоги установами НАМН України: наказ Національної академії медичних наук України від 19 листопада 2014 р. № 18.
11. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 року «Про невідкладні заходи із забезпечення державної безпеки: указ Президента України від 14 листопада 2014 р. № 880/2014.
12. Статут Національної академії медичних наук України: затв. Загальними зборами Національної академії медичних наук України 5 квітня 2016 р. та зареєстрований Міністерством юстиції України: наказ від 27 липня 2016 р. № 2333/5.
13. Про додаткові заходи щодо забезпечення функціонування закладів охорони здоров'я в умовах особливого періоду та подолання наслідків надзвичайної ситуації державного рівня соціального та воєнного характеру: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 18 лютого 2015 р. № 75.
14. 6 річниця початку АТО: цифри і факти: електрон. ресурс. Знято 03.08.2020. Режим доступу: www.slovoidilo.ua/shosta-richnytsya-pochatku-ato-cyfyry-fakty.

REFERENCES

1. [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of May 24, 2017 No. 352-r "Some issues of medical care for servicemen, privates and police officers involved in the anti-terrorist operation and the implementation of measures to ensure national security and defense, repulse and deter Russian aggression Federations in Donetsk and Luhansk regions"]. (2017). Ukrainian.
2. Zhahovskyi VO, Lovinskyi V.H. [Unified medical space and military medicine]. Monograph. Kyiv: Vydavnytstvo Liudmyla; 2018. p. 336. ISBN 978-617-7638-00-0. Ukrainian.
3. Zhahovskyi VO, Lovinskyi V.H. [Methodical recommendations on the organization of work of civilian health care institutions on the provision of secondary (specialized) and tertiary (highly specialized) medical care to servicemen of the Armed Forces of Ukraine and other military formations]. Kyiv: Vydavnytstvo Liudmyla; 2019. p. 137. Ukrainian.
4. [Law of Ukraine of November 19, 1992 No. 2801-XII "Fundamentals of the legislation of Ukraine on health care". Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 1993, No. 4, Art. 19]. (1993). Ukrainian.
5. [Decision of the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Health Care dated September 4, 2014 No. 04-26/4-38 "On taking urgent measures to improve the organization of medical care for the population and participants in the anti-terrorist operation"]. (2014). Ukrainian.
6. [Order of the Ministry of Defense of Ukraine and the Ministry of Health of Ukraine dated February 7, 2018

No. 49/180 "On determining the mechanism for providing secondary (specialized) and tertiary (highly specialized) medical care to servicemen participating in the anti-terrorist operation and implementing measures to ensure national security and defense, repulse and deterrence of armed aggression of the Russian Federation and / or in the conditions of imposition of martial law or state of emergency "(as amended). Registered in the Ministry of Justice of Ukraine on February 28, 2018 for No. 252/31704]. (2018). Ukrainian.

7. [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of October 31, 2018 No. 910 "On approval of the Military Medical Doctrine of Ukraine"]. (2018). Ukrainian.

8. [Order of the General Staff of the Armed Forces of Ukraine dated 20.12.2017 No. 445 "On approval of the Doctrine of medical support of the Armed Forces of Ukraine"]. (2017). Ukrainian.

9. [Order of the General Staff of the Armed Forces of Ukraine dated 11.02.2019 No. 60 "On approval of the Guidelines for medical care of the Armed Forces of Ukraine for a special period"]. (2019). Ukrainian.

10. [Order of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine of November 19, 2014 No. 18 "On

urgent measures to provide medical care by institutions of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine"]. (2014). Ukrainian.

11. [Decree of the President of Ukraine of November 14, 2014 No. 880/2014 "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of November 4, 2014" On urgent measures to ensure state security"]. (2014). Ukrainian.

12. [Charter of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine, approved by the General Meeting of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine on April 5, 2016 and registered by the Ministry of Justice of Ukraine (order of July 27, 2016 No. 2333/5)]. (2016). Ukrainian.

13. [Order of the Ministry of Health of Ukraine of February 18, 2015 No. 75 "On additional measures to ensure the functioning of health care facilities in a special period and overcome the consequences of the state of emergency of the state level of social and military nature"]. (2015). Ukrainian.

14. [The sixth anniversary of the beginning of anti-terrorist operation: figures and facts]. [Inetrnet]. 2020 Aug 03. Ukrainian. Available from: <https://www.slovovidilo.ua/2020/04/14/infografika/bezpek-a/shosta-richnycy-a-pochatku-ato-cyfry-fakty>

Стаття надійшла до редакції
09.04.2020

